

Zbirka medalja Sveučilišta u Zagrebu

Velimir Veselinović

Godine 2019. Sveučilište u Zagrebu svečano je proslavilo 350. obljetnicu utemeljenja s brojnim aktivnostima u polju znanosti, umjetnosti i kulture. Jedna od njih bila je osnivanje Središnjeg ureda za arhivsku građu s ciljem istraživanja i unaprjeđenja upravljanja arhivskim gradivom Sveučilišta te razvoja specijaliziranog sveučilišnog arhiva koji bi se skrbio o dokumentarnom i arhivskom gradivu Sveučilišta, bio čuvar institucionalnog pamćenja i aktivni sudionik znanstveno-istraživačkih i edukativnih programa. Nakon osnivanja Središnjeg ureda za arhivsku građu započelo se s evidentiranjem, obradom, izradom obavijesnih pomagala, digitalizacijom i objavom arhivskoga gradiva, uključujući i medalje i plakete koje se do danas nisu sustavno dokumentirale i opisale.

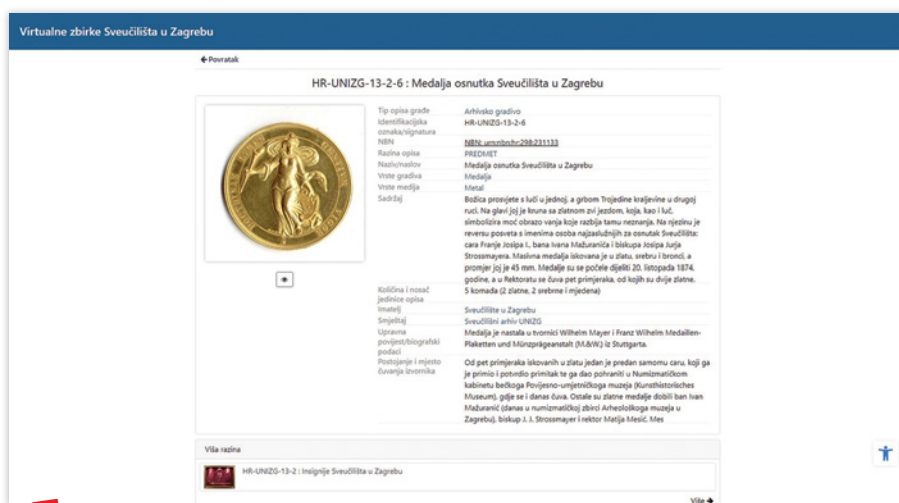
Zbirka medalja Sveučilišta u Zagrebu sadrži predmete povijesne i umjetničke vrijednosti koji datiraju od sredine 19. stoljeća (1874.) do današnjih dana. Trenutačno je arhivistički dokumentirano, evidentirano, obrađeno i identificirano 140 medalja, a Zbirka se upotpunjuje i dalje. Riječ je o primjercima izvanrednih umjetničkih ostvarenja medaljerske umjetnosti, koji su različite tematike, većinom jubilarnog, memorijalnog ili počasnog karaktera. Na licu (aversu) se najčešće nalazi portret, a na naličju (reversu) simbolična kompozicija. Medalje govore o vremenu, kulturi i ljudima te su kao takve neprocjenjive i nadrastaju svoju materijalnu vrijednost. U Zbirci su lijevani i kovani predmeti, najčešće dvostrani, izrađeni od raznih kovina - najviše od bronce, ali ima i posrebrenih, pozlaćenih, emajliranih. Velikim brojem spomenica na događaje, znamenite osobe i institucije, Zbirka medalja vrijedan je izvor za proučavanje cjelokupne povijesti Sveučilišta u Zagrebu, koja se odnosi na suradnju i projekte s drugim ustanovama. Sama Zbirka sastoji se od tri serije: spomen-medalje Sveučilišta u Zagrebu, spomen-medalje sveučilišnih

sastavnica te serija medalja i plaketa koje je Sveučilište dobilo od domaćih i inozemnih sveučilišta, akademija, fakulteta i drugih ustanova kroz različite suradnje i projekte, ujedno najveća serija koju čine ostvarenja stranih medaljera. Građa tako obuhvaća i područja šira od Hrvatske te oslikava kulturne i društveno-političke prilike u kojima su medalje i plakete nastajale.

Ovim tekstom posebno želimo istaknuti spomen-medalje Sveučilišta u Zagrebu, koje ujedno predstavljaju i insignije Sveučilišta. Prva medalja naručuje se 1874. uoči otvaranja modernoga Sveučilišta, koje je tada nosilo službeni naziv Kraljevsko sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu, od glasovite njemačke graverske tvrtke Wilhelm Mayer i Franz Wilhelm Medaillen-Plaketten und Münzprägestalt (M.&W.) u Stuttgartu, gdje su izrezbareni kalupi, dok je sama medalja iskovana u Kremnici, (kovnička oznaka: K.B.). Medalja je iskovana u zlatu, srebru i mjedi, a promjer joj je 45 mm. Na aversu se nalazi božica prosvjete s luči u jednoj, a grbom Trojedine kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije u drugoj ruci. Na glavi joj je kruna sa zlatnom zvijezdom, koja, kao i luč, simbolizira moć obrazovanja koje razbija tamu neznanja. Na aversu, između dviju linearnih kružnica stoji natpis: DOCTRINAE LVMEN GENTIVM VIGOR. Na njezinu je reversu posveta s imenima osoba najzaslužnijih za osnutak Sveučilišta: cara i kralja Franje Josipa I., bana Ivana Mažuranića i biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Medalje su se počele dijeliti 20. listopada 1874. godine. Od pet primjeraka iskovanih u zlatu jedan je predan caru i kralju Franji Josipu I., koji ga je primio i potvrdio primitak te ga dao pohraniti u Numizmatičkom kabinetu bečkoga Povijesno-umjetničkoga muzeja, gdje se i danas čuva. Ostale su zlatne medalje dobili ban Ivan Mažuranić (danas u numizmatičkoj zbirci Arheološkoga muzeja u Zagrebu),

biskup Josip Juraj Strossmayer, rektor Matija Mesić (danas u pripadajućoj originalnoj kutiji u Rektoratu, kao i primjerci srebrne i mjedene medalje). Srebrne medalje darivane su pojedinim dobročiniteljima i znamenitim ljudima, kao što su primjerice August Šenoa, Ivan Zajc, Antun Molnar, Adolf Veber, Franjo Žigrović, Ivan Trnski, Emanuel Bozdech. Prema zapisniku od 23. rujna 1895. broj medalja koje su bile pohranjene u Rektoratu Sveučilišta iznosio je 372 (jedna zlatna, četiri srebrne i 367 mjedenih). Jedna zlatna medalja pronađena je u sveučilišnom arhivu Rektorata među drugim darovanim medaljama u siječnju 2023. prilikom pripreme izložbe za kulturnu manifestaciju Noć muzeja. Nije poznato kako je ta medalja završila u kutijama s drugim medaljama, ali je nakon tog otkrića pohranjena zajedno s ostalim sveučilišnim medaljama. Tako se danas na Sveučilištu čuvaju dva primjerka zlatne medalje iz 1874. godine, dok se čelični kalupi, 70 mm u promjeru s pripadajućim prstenom (manšetom), čuvaju u Numizmatičkoj zbirci Arheološkoga muzeja u Zagrebu.

Godine 1969. Sveučilište je svečano proslavilo 300. obljetnicu svoga osnutka. Za tu je prigodu napravljena nova spomen-medalja promjera 70 mm čiji je autor profesor Ante Despot. Na aversu se nalazi zgrada Rektorata Sveučilišta, između dviju linearnih kružnica stoji latinski natpis: UNIVERSITAS STUDIORUM ZAGRABIENSIS te MDCLXIX, dok je na reversu gornji natpis DIES ACADEMICVS, a donji 1669. Ta medalja rezultat je slobodnog umjetničkog rada Despota. Ista medalja, uz malu nadopunu, izrađuje se i 1989. prilikom obilježavanja 320. obljetnice Sveučilišta s time što je na donjem dijelu reversa dodana godina 1989. Taj primjerak nažalost nije sačuvan u sveučilišnom arhivu, ali se može pronaći na numizmatičkom tržištu. Danas se prvotni izgled Despotove medalje na Dan Sveučilišta daruje umirovljenim nastavnicima.

Medalja na portalu Vizbi.UNIZG (<https://unizg.eindigo.net/?pr=i&id=33949>)

Sveučilište je 1969. prilikom obilježavanja 300. obljetnice utemeljenja dalo izraditi spomen-medalju čija je konceptijska rješenja dao profesor Kosta Angeli Radovani. On je predložio nekoliko inačica medalje, a ujedno je bio zadužen i za idejno rješenje za izradu novoga rektorskog lanca, koji se koristi i danas prilikom svećanih događanja. Medalju je vezao uz koncept rektorskoga lanca; a kao alternativu je naveo tri mogućnosti u kojima bi na aversu bio portret pojedine osobe iz struke ili utemeljitelja Sveučilišta, a na reversu tekst. Amblem proslave izradila je profesorica Zdenka Sertić čije se idejno likovno rješenje u konačnici nalazilo na medalji, dok je profesor Juraj Denzler bio zadužen za dizajn bakrenih plitica. Na aversu medalje se nalazi zgrada Rektorata, između dviju linearnih kružnica stoji latinski natpis: UNIVERSITAS STUDIORUM ZAGRABIENSIS MDCLXIX, dok je na reversu natpis na hrvatskome jeziku SVEUČILIŠTE U ZAGREBU 1669-1969. Medalja se darivala gostima prilikom svećane proslave 300. obljetnice koja je održana u Hrvatskome narodnome kazalištu i auli Sveučilišta u Zagrebu. Odluku o dodjeli medalje donio je Izvršni odbor pod predsjedanjem prorektora Jakova Sirotkovića, čija je zadaća bila koordinirati i rukovoditi pripremama za proslavu, donositi

odluke po zaključcima i prijedlozima komisija. Izražena je suglasnost da se medalja istoga izgleda pripremi kao numizmatički primjerak uz suradnju Hrvatskoga numizmatičkoga društva.

Najnovija sveučilišna medalja izrađena je 2019. prilikom proslave 350. obljetnice Sveučilišta, a njezin je autor profesor Damir Mataušić. Medalja je napravljena u tri inačice: 1) Počasna medalja od srebra, težine 350 gr/925 sa zlatnim aplikatom od 22 karatnog zlata promjera 24 mm, 2) Počasna medalja od srebra, težine 350 gr/925, 3) Počasna medalja od tombaka (jedne vrste mjedi). Sve medalje bile su promjera 90 mm. Na aversu medalje nalazi se zgrada Rektorata ispred koje je skulptura Ivana Meštrovića „Povijest Hrvata“. Iznad zgrade je natpis 1669., na lijevoj strani zgrade je natpis 1874. unutar koje se nalazi i smanjena zlatna sveučilišna medalja iz 1874., dok je na desnoj strani natpis 2019. popraćen izmjeničnim kvadratima koji predstavljaju hrvatski identitet unutar kojega je i smanjeni grb Zagreba. Na dnu aversa ostavljen je prostor za ugraviranje imena dobitnika medalje. Počasnu zlatnu medalju Sveučilište u Zagrebu dodijelilo je akademiku Zvonku Kusiću, kardinalu Josipu Bozaniću, general-pukovniku Mati Pađenu te svojim sastavnicama: Građevinskom fakultetu,

Zlatna spomen-medalja otvorenja Sveučilišta u Zagrebu (1874.)

Geodetskom fakultetu i Medicinskom fakultetu. Pored navedene medalje, Mataušić je za Sveučilište dizajnirao i medalju doktora znanosti i umjetnosti (2008.) koja se dobiva na svećanoj promociji, sveučilišnu nagradnu medalju „Andrija Mohorovičić“ (2011.) te dvije sveučilišne nagradne medalje iz 2021. godine, „Ars summa universitatis“ i „Andrija Štampar“. Isti je autor za 350. obljetnicu Sveučilišta dizajnirao i prigodnu kovanicu od 25 kuna koja je izrađena u Hrvatskom novčarskom zavodu. Prigodni optječajni kovani novac izdan je u količini od 20.000 komada.

Prilikom evidentiranja i obrade svih 140 medalja izvršena je i njihova digitalizacija koja će korisnicima uskoro biti dostupna na portalu Vizbi.UNIZG, a neke su već i sada javno dostupne. ■

Spomen-medalja Sveučilišta u Zagrebu autora Ante Despota (1969.)